

ДЕРЖАВНА ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В США

Левчук Т.І.

*магістрантка**факультет соціології та права НТУУ «КПІ»*

В даній статті розглядаються особливості державної організації соціальної роботи в США, її основні напрями та акценти. Описана структура державних органів США, що займаються соціальним забезпеченням, окремо розглядається становлення та сучасний стан 2-х взаємозв'язаних напрямів державної системи соціальної роботи: соціального страхування та соціальної допомоги. У висновках стверджується високий рівень розвитку державної соціальної роботи США та її взаємозалежність з приватним сектором надання соціальних послуг.

В данной статье рассматриваются особенности государственной социальной работы в США, ее основные направления и акценты. Описана структура государственных органов США, занимающихся социальным обеспечением, отдельно рассматривается становление и современное состояние 2-х взаимосвязанных направлений государственной системы социальной работы: социального страхования и социальной помощи. В заключении утверждается высокий уровень развития государственной социальной работы США и ее взаимозависимость с частным сектором предоставления социальных услуг.

In this article the USA state social work particularity and its main directions are considered. It contains definition of governmental agencies which specialize on social welfare benefit. Furthermore, formation of the main state social work branches and contemporary condition are described. These branches are: social insurance and social care. Finally, the high level of state social work development and its interrelation with private social sector are confirmed.

Ключові слова: соціальна робота; державна організація соціальної роботи; соціальна політика; соціальне забезпечення; соціальні послуги; соціальна допомога; страхування.

Постановка проблеми. Соціальна робота в США представляє собою досить складну систему, що включає в себе багато напрямків та різноманітних програм, направлених на надання соціальних послуг всім категоріям населення і на підвищення суспільного благополуччя в цілому.

Система соціальної роботи США характеризується високим рівнем розвитку як державних, так і недержавних соціальних послуг. Тому вивчення її особливостей і розгляд крізь призму соціально-економічних умов та моральних і культурних традицій українського суспільства є дуже корисним і важливим кроком на шляху до розвитку і удосконалення соціального забезпечення та захисту населення України. Тим більше, що, перш ніж набути сучасних форм, соціальна політика США пройшла довгий шлях становлення: від найпростішої допомоги бідним людям — до створення умов для максимальної реалізації інтелектуального, трудового творчого потенціалу населення, всебічного розвитку суспільства, підвищення конкурентоспроможності людей на ринку праці. Сьогодні державна політика США щодо соціального захисту населення включає забезпечення гарантій в таких сферах, як пенсійне обслуговування, підтримка малозабезпечених верств населення, доступність медичних, освітніх, інформаційних послуг тощо.

Порівняно з Україною, США характеризуються надзвичайно розгалуженою мережею асоціацій, соціальних організацій та установ, які охоплюють величезну кількість людей. Комплекс добровольчих клубів, благодійних об'єднань, громадських колективів представляють некомерційний сектор соціальної роботи, що на практиці активно і ефективно взаємодіє з державним і бізнес сектором. Це проявляється в фінансуванні державою спеціальних соціальних програм, матеріальній підтримці провідних американських компаній.

Розгляд особливостей державної організації соціальної роботи в США є досить вагомим кроком до удосконалення системи соціальної допомоги в Україні, адже американська модель соціальної роботи є більш злагодженою, досконалою і адаптованою до потреб суспільства, ніж українська, тому запозичення позитивних елементів досвіду США сприятиме підвищенню ефективності та значущості надання соціальних послуг в Україні.

Аналіз досліджень та публікацій. Вивченням державних форм соціального забезпечення і соціальної роботи США в загальному займалось багато науковців. Американську систему соціальної роботи США досліджували такі вчені, як Ламбаєва І.А., Козлов А.А., Циткілов П.Я., Харис Р., Берегуляк У.І., Давидов Ю.Н., Осипов Г.В., Кирилова Н.Б. і т.д. Соціальну роботу США вивчали Китанов В.П., Лебедева Л.Ф., Батигін К.С., Башина В.Ф., Куртин А.В., Захаров М.Л. тощо. Особливості організаційної структури управління сферою соціального забезпечення та допомоги США висвітлюються в таких науковців, як Новак Є.С., Лозовська Є.Г., Кузнєцова М.А., Корношина Р.В. і т.д.

Метою статті є дослідження державної організації соціальної роботи в США, її особливостей, ключових моментів та основних напрямків.

Як вже було сказано, американська система соціальної роботи розвивалась ще з давніх часів, обростаючи все складнішими і досконалішими формами і методами надання соціальних послуг. Соціальна політика США направлена на підтримку соціальної стабільності в країні і захист населення від об'єктивно існуючих ризиків. Ще з другої половини ХХ ст. пріоритетними функціями держави стало забезпечення захищеності людей в усіх сферах життєдіяльності, їх економічна безпека, доступність медичних, освітніх, соціальних послуг для всіх верств населення і недопущення дискримінації за будь-якою ознакою, чи то вік, стать, професія, національність тощо. Також дуже важливою функцією держави в реалізації соціальної роботи є інтеграція і адаптація соціально вразливих груп населення в суспільстві та протидія їх відторгненню.

В США державна політика направлена більше на інвестування в людські ресурси, ніж в засоби виробництва. Як наслідок, ми спостерігаємо високий рівень освіти і якості життя, можливості самореалізації населення, використання його творчого і підприємницького потенціалу, що стало і причиною, і умовою економічного росту.

Структура державних органів, що займаються соціальним захистом в США не є такою централізованою, як в європейських країнах. До основних органів влади, що здійснюють державну політику, можна віднести Управління по соціальному забезпеченні, Міністерство охорони здоров'я і соціальних служб, Міністерство сільського господарства та інші федеральні відомства, в рамках яких здійснюється реалізація тої чи іншої соціальної програми. Організаційна структура управління в сфері соціальної роботи США передбачає багато програм і структурних ланок, які відсутні в системі соціального забезпечення України.

Наприклад, Міністерство сільського господарства через державні відділення соціального забезпечення здійснюють федеральну Продовольчу програму. В цих цілях тим, хто цього потребує, надаються купони, які вони використовують замість грошей при купівлі продуктів.

Дитяче бюро, яке було засноване в 1912 році, є частиною управління Міністерства охорони здоров'я і гуманітарних служб і, в свою чергу, планує, координує і втілює в життя програми по захисту прав дітей. Служба захисту дітей надає соціальні, медичні, юридичні та опікунські послуги дітям. Вона вивчає випадки насильства по відношенню до дітей, дає рекомендації службам соціального забезпечення і юридичним органам. Федеральне агентство також фінансує заклади для людей похилого віку, призначенням яких є захист прав і надання послуг відповідній категорії населення [2].

Державна система соціального забезпечення США чітко поділяється на 2 напрями: соціальне страхування і соціальну допомогу. Вони відрізняються між собою джерелами фінансування. Виплати по соціальному страхуванню здійснюються з страхових фондів, які утворюються за рахунок податку на соціальне страхування, що знімається з працюючих людей (в тому числі підприємців). Для державної допомоги джерелом виплат є бюджет: федеральний бюджет, бюджети штатів або місцевих органів влади [2].

Якщо відслідковувати розвиток соціального забезпечення США історично, то варто відмітити, що відправною точкою, з якої почалось і поступово посилювалось втручання держави в регулювання соціальної сфери, стала "Велика депресія" 1929-1932 років, що своїм тотальним безробіттям і знедоленістю розорила ціле покоління американців. Було введено державне соціальне страхування в формі двох основних програм (пенсійне забезпечення та компенсація по безробіттю), а також почала діяти дуже обмежена програма державної допомоги нужденним. Однак впевненість в тому, що соціальне страхування фактично знищує необхідність в прямій допомозі нужденним, надовго залишилась домінуючим фактором формування соціальної політики США.

Програми соціального страхування – це програми, в фонд яких отримувач виплат сам робить попередній внесок, що являє собою спеціальних податок. Цей податок вноситься майбутнім отримувачем або його працедавцем, або ними обома.

Для того, щоб дослідити сьгоднішній стан державного соціального страхування в США, варто розкрити його становлення поетапно.

Першим законом про соціальне страхування став закон, прийнятий 14 серпня 1935р. З розвитком соціальної сфери до нього вносились численні поправки, що вводили нові форми соціального страхування, нові положення.

Законом 1935р. було встановлено 2 види соціального страхування: по старості (пенсії) і на випадок безробіття. Закон передбачав також обмежену допомогу деяким категоріям бідняків, в першу чергу інвалідам та сиротам.

В 1939р. була внесена поправка до закону про допомогу в разі втрати годувальника сім'ї. Також важливим кроком стало внесення поправки 1956р., що передбачала виплату допомоги в випадку втрати працездатності, не пов'язаної з виробничою травмою.

Страхування по інвалідності в результаті виробничої травми або хвороби, викликані умовами праці, було в області компетенції штатів.

Поправка 1965р. передбачала право на медичне страхування осіб в віці 65р. і старше (програма «Медікер»). Ця програма відповідала за надання безкоштовної медичної допомоги і госпіталізації.

Основою пенсійної системи США є Загальна федеральна програма, керівництво якою здійснює Управління соціального страхування міністерства охорони здоров'я і соціальних служб [1].

Другою, не менш важливою сферою соціального забезпечення США є соціальна допомога — виплати всім потребуючим, незалежно від віку. Це виплати тим категоріям населення, яким за ознакою бідності не потрібно сплачувати податки, відповідно вони будують свою життєдіяльність за рахунок інших соціальних класів. Для отримання такої допомоги необхідними є спеціальні попередні внески. Критерієм для надання допомоги є саме потреба в ній.

Сучасна система надання соціальної допомоги США також пройшла певний шлях становлення і має свої хронологічні нюанси.

В США головні соціальні програми були введені пізніше, ніж в інших європейських країнах. В 1948р. нова соціальна політика отримала назву «Курс на побудову «держави всезагального добробуту». Така назва з'явилась під час президентських виборів, вона означала таку національну політику, яка впроваджувала дещо середнє між ліберальною доктриною необмеженої свободи ринку і доктриною соціалістичного планування. Така концепція визнавала, що ринкова економіка не може повністю знищити нерівність між громадянами. Тому головною метою соціальної політики має бути забезпечення достойного рівня соціального захисту і максимально рівномірний розподіл доходів.

В 1969 році президентом Ніксоном була проголошена політика Нового федералізму, що привела до об'єднання соціальних програм в більш масштабні. В 1975р. була прийнята XX стаття Закону про соціальне забезпечення, яка висунула певні вимоги до штатів. Згідно статті федеральні фонди повинні розподілятися між штатами відповідно до чисельності населення. Кожен штат отримав завдання розробляти щорічний план по соціальним послугам, що надаються. Перед підписанням цих планів губернаторами і федеральним правлінням, вони повинні бути представлені на громадський розгляд.

Рейган продовжив політику Нового федералізму. В 1981 році був прийнятий Закон, що скорочував апарат федеральних службовців, зменшував роль правління в соціальній політиці. Вводився блок проектів, що фінансувались адміністрацією, замість субсидій по індивідуальним програмам.

Президент Клінтон також зробив вклад в розвиток соціальної сфери, зокрема в напрямку освіти. З державних джерел почало фінансуватись близько 80% навчальних закладів. Витрати на освіту досягли майже 7% ВВП. Якщо звернутись до статистики, то згідно з нею повну середню освіту отримало 90% зайнятих в економіці, а вищу освіту (разом з неповною вищою) — 56%.

На сьогоднішній день в США реалізовується ще багато інших соціальних програм.

Наприклад, програма видачі продовольчих купонів. Вони являють собою спеціальні талони, які діють при покупці продуктів в будь-якому магазині. Крім цього, існує програма шкільного харчування, за якою школярам видаються безкоштовні сніданки та обіди.

В рамках програми розподілу залишків виробництва уряд купує велику кількість продовольчих товарів і безкоштовно розподіляє їх серед бідних сімей.

Цікавим для України може бути такий досвід американської соціальної роботи, як Національна програма «Американська служба сім'ї». Вона розробляє програми соціальних агентств, які в неї входять, забезпечує громадські зв'язки і освітні програми, являється спонсором досліджень і публікацій в області соціальної роботи з сім'єю. Рада організації допомагає формувати політику і дає рекомендації законодавчим органам щодо потреб сім'ї. Місцеві агентства забезпечують сімейну і шлюбну терапію, програми по керівництву і навчанню, соціальні послуги для спільноти.

Досить ефективно реалізовується програма надання муніципального житла бідним сім'ям в будинках, побудованих за рахунок державних коштів. Федеральне, штатне і міське управління повинно контролювати те, щоб в таких квартирах оселялись сім'ї з низьким рівнем матеріальної забезпеченості. Ремонт, персонал, утримання будинків також несуть на собі державні організації. Якщо на певний момент немає вільних муніципальних будинків, людей, що потребують житла, поселяють в приватні будинки або в готелі за рахунок держави.

В США активно реалізуються і інші державні програми соціальної допомоги населенню:

Надання пільг ветеранам. Існують спеціальні санаторії для колишніх військовослужбовців, де їм надається недороге або взагалі безкоштовне обслуговування.

Ветерани, які отримали поранення на службі, також забезпечуються пенсією і безкоштовною медичною допомогою.

Освітні програми. В усіх штатах є державні школи, де всі діти, в тому числі з сімей, що не мають американського громадянства, мають право безкоштовно отримувати освіту. Щодо вищої освіти в США, то навчання в більшості коледжах і університетах платне, але кожен штат і багато міст мають вищі заклади освіти, які надають послуги значно доступніше, ніж приватні.

Субсидії молоді з сімей із низьким рівнем матеріального забезпечення. Такі субсидії тим не менше підлягають поверненню з початком трудової діяльності після закінчення молодого людиною вищого навчального закладу.

Наявність безкоштовних бібліотек, де кожен має право читати книги та журнали або брати їх додому.

Державна підтримка ділових планів населення: спеціально уповноважені державні відомства сприяють людям, що прагнуть зайнятись підприємницькою діяльністю, наприклад, за рахунок кредитів на відкриття власної справи. Допомагаючи особі розпочати бізнес, держава, таким чином, допомагає іншим людям, адже для них створюються нові робочі місця і виробляються корисні товари та послуги.

Урядові програми, направлені на професійне навчання. Надають можливість молоді і дорослим із бідних сімей і національних меншин отримувати спеціальності, що допоможуть їм легше знайти роботу. Ці програми допомагають молоді, здібній до техніки, мистецтва і інших сфер діяльності, доповнюючи систему безкоштовної середньої освіти.

Програма «Хедстарт», введена в 1965 р. і розрахована на дітей дошкільного і раннього шкільного віку. Ціль програми – ліквідація розриву в розвитку між дітьми із середніх і бідних сімей.

Існують також програми допомоги бездомним, допомоги в області освіти, програми юридичної допомоги тощо [3].

Одним з дуже важливих компонентів соціальної допомоги в США, починаючи з 30-х. рр., є допомога з житлом, про яку вже було дещо сказано вище. За рахунок федеральних коштів відбувається субсидювання нового житла для бідних, підтримка і ремонт вже існуючого житлового фонду, а також надається допомога по виплаті за житло [3].

В загальному соціальне забезпечення США можна поділити на два види: "резидуальне" та інституціональне.

Під першим видом розуміють таке соціальне забезпечення, яке виступає як тимчасовий, екстрений засіб, зазвичай короткочасні послуги, які надаються на період критичного становища особи. Така соціальна допомога набуває характеру милосердя, благочинності.

Інституціональне соціальне забезпечення передбачає, що соціальні служби виконують свої основні першочергові функції, ефективно втілення яких є необхідним для нормального існування суспільства. Такий підхід базується на думці, що в соціумі кожна людина може колись потребувати підтримки, і служби соціального забезпечення якраз створені для того, щоб допомогти людям не допустити виникнення проблем в майбутньому.

Цікавим є той факт, що після прийняття в 1962р. поправок до Закону про соціальний захист, згідно з якими соціальні служби повинні працювати з людьми, що потребують матеріальної допомоги, в діяльності соціальних служб окреслились такі основні напрямки їх подальшого розвитку: рух до всезагальної доступності соціальної допомоги, формування більшого різноманіття форм надання допомоги, рух до децентралізації соціальної допомоги і підтримки, рух від федерального контролю до системи, в якій штати самі планують і розробляють фінансові засоби [4].

Як відомо, в штаті українських соціальних служб завжди наявні соціальні працівники, які працюють в злагодженій команді з іншими спеціалістами, такими як соціальні педагоги, психологи, юристи тощо. На відміну від цього, за ствердженнями американських авторів, не зважаючи на величезні можливості виконання різноманітних видів діяльності в державних агентствах, професійні соціальні працівники США рідко в них працюють. Вони пояснюють це давно існуючими традиціями. Державні агентства в основному займались наданням фінансової допомоги, а соціальні працівники, які хотіли б використати і розвинути навички, отримані в процесі навчання, приєднувались в ряди добровільних організацій, де перед ними відкривалось широке поле діяльності. Ця ситуація практично не змінилась і зараз. Діяльність спеціалістів в добровільних організаціях дуже різноманітна за формами. Їх можна групувати наступним чином:

- обслуговування (доставка продуктів додому, допомога в покупках, дружнє відвідування, обмін досвідом тощо);
- боротьба за зміни і захист громадянських прав, громадська діяльність (робота в комітетах і комісіях, оцінка програм);
- керівна діяльність добровольців, що є членами Ради директорів і інших органів

некомерційного сектору;

- самодопомога;
- збір пожертвувань для благодійності;

Прикладом для України в побудові ефективної соціальної політики може стати також молодіжна державна політика США. Основною її метою є сприяння розвитку молоді, вирішення основних проблем цієї верстви населення, а також пошук шляхів фінансування відповідних соціальних програм.

Пріоритетними напрямками роботи з молоддю в США є: координація діяльності різних організацій та установ, направленої на розвиток молоді як соціально-демографічної групи; цільове фінансування молодіжних програм; взаємодія та зміцнення співпраці між суспільно-політичними структурами, що представляють інтереси молоді; підвищена увага до роботи з "важкими" і небезпечними для суспільства молодими особами.

Починаючи з 1909 року, в Білому домі періодично проводиться конференція з питань дитячої та молодіжної політики. Аналізуються і оцінюються такі показники, як сучасне становище дітей та молоді США, їх перспективи на майбутнє. Більшість спеціалістів з молодіжної політики, організацій та політичних комісій прагнуть до координації роботи і до співпраці з іншими установами і відомствами, що займаються реалізацією дитячих та молодіжних соціальних програм, що свідчить не лише про централізованість і злагодженість їх розробки, а й про пошук адекватних і результативних рішень виходу з болючих для молодого покоління проблем.

Крім цього, закони США завжди визнавали першочергове значення сім'ї як основної ланки суспільства і розуміли бажання людей, що створили сім'ю, обмежити втручання в неї ззовні, в тому числі з боку держави. В зв'язку з цим існує принцип недоторканості і нерушимості сім'ї, що означає обов'язок держави забезпечувати умови для підтримання належного рівня здоров'я і благополуччя дітей своїх громадян.

Висновки. Таким чином, США можна сміливо називати державою з високим рівнем державного соціального забезпечення. Державні форми соціальної роботи США активно удосконалюються і втілюються в життя, охоплюючи різні категорії населення і різноманітні напрямки соціальної допомоги. Але звісно, поряд з високорозвиненою сферою державного захисту і соціального забезпечення в США активно поширюються недержавні соціальні організації, приватний сектор соціального страхування, а також некомерційні добровільні організації. При цьому між державою та приватними організаціями можна спостерігати певний розподіл функцій: держава в більшій мірі займається підтриманням мінімального рівня допомоги і її доступністю для всіх верст населення. Приватний сектор в багатьох випадках надає соціальні послуги, що, як правило, пов'язані з програмами соціального розвитку, в більшому об'ємі та кращої якості.

Розгляд зарубіжного досвіду організації соціальної роботи, зокрема американського, є надзвичайно корисним для підвищення рівня надання соціальної допомоги в Україні, адже аналіз такого досвіду дає можливість знайти конструктивні моменти і результативні методики, які можна реалізувати в сучасному українському суспільстві. На прикладі США ми можемо бачити, що крім розвитку державних соціальних програм та соціального захисту, велику увагу потрібно приділяти зростанню статусу і результативності діяльності недержавних соціальних організацій. Не варто недооцінювати важливість розвитку недержавного сектору соціальної роботи, спрямованого на забезпечення повноцінного соціального захисту населення, підтримку державних соціальних програм і можливість охопити і прийняти до уваги всі нагальні соціальні проблеми і негативні явища в суспільстві.

Література

1. И.А. Ламбаева СОЦИАЛЬНАЯ РАБОТА ЗА РУБЕЖОМ. Учебное пособие.- Улан-Удэ: Изд-во ВСГТУ, 2000.- 110 с.
2. Р. В. Корнюшина. ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ © Издательство Дальневосточного университета ВЛАДИВОСТОК 2004 – 85с.
3. Харис Р. США: сеть социальной поддержки // Человек и труд. – 1996. - № 7. – С. 63
4. Социальная работа за рубежом (Е.С.Новак. Е.Г.Лозовская, М.А.Кузнецова) Волгоград: Издательство ВолГУ, 2001. — 172 с.
5. Лифинцев Д.В. Современные концепции социальной работы в Соединенных Штатах Америки. Дис. Д-ра пед.наук. М., 2005. - 386 с. Фокин В.А., Фокин И.В. Содержание подготовки профессиональных социальных работников в США // Вестник психосоциальной коррекционно-реабилитационной работы, 2005., №1. - 3-9 с.
6. Лифинцев Д.В. Современные концепции социальной работы в Соединенных Штатах Америки. Дис. д-ра пед.наук. М., 2005. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://nauka->

pedagogika.com/pedagogika-13-00-01/dissertaciya-sovremennye-kontseptsii-sotsialnoy-raboty-v-soedinennyh-shtatah-ameriki.

7. Целых М.П. Становление социальной работы и профессионального образования социальных работников в США: историко-педагогический аспект. – Ростов-на-Дону, 2006 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/stanovlenie-sotsialnoi-raboty-i-professionalnogo-obrazovaniya-sotsialnykh-rabotnikov-v-ssha>